

Kohtuasi C-81/21**Eelotsusetaotluse kokkuvõte vastavalt Euroopa Kohtu kodukorra artikli 98 lõikele 1****Saabumise kuupäev:**

9. veebruar 2021

Eelotsusetaotluse esitanud kohus:

Sąd Rejonowy dla Warszawy - Śródmieścia w Warszawie (Varssavi kesklinna rajoonikohus, Poola)

Eelotsusetaotluse kuupäev:

27. oktoober 2020

Hagejad:

B. S.

W. S.

Kostja:

M.

Põhikohtuasja ese

Hagejad nõuavad, et kostjalt mõistetak nende kasuks sisse rahasumma koos seadusjärgse viivisega seoses summadega, mis nõuti neilt laenu tagasimaksmisel põhiosa- ja intressimaksetena alusetult sisse ebaõiglaste lepingutingimuste alusel, mis sisaldasid Šveitsi frankides (CHF) nomineeritud hüpoteeklaenu lepingus.

Eelotsusetaotluse ese ja õiguslik alus

Liidu õiguse, eelkõige nõukogu direktiivi 93/13/EMÜ artikli 6 lõike 1 ja artikli 7 lõike 1 tõlgendamine; ELTL artikkel 267

Eelotsuse küsimused

1. Kas nõukogu 5. aprilli 1993. aasta direktiivi 93/13/EMÜ ebaõiglaste tingimuste kohta tarbijalepingutes artikli 6 lõiget 1 ja artikli 7 lõiget 1 tuleb tõlgendada nii, et nendega on vastuolus liikmesriigi õigusnormide selline kohtulik tõlgendamine, mille kohaselt võib kohus, kui ta tuvastab lepingutingimuse ebaõigluse, ilma et see viiks lepingu tühisuse tuvastamiseni, täiendada lepingu sisu liikmesriigi dispositiivse õigusnormiga?

2. Kas nõukogu 5. aprilli 1993. aasta direktiivi 93/13/EMÜ ebaõiglaste tingimuste kohta tarbijalepingutes artikli 6 lõiget 1 ja artikli 7 lõiget 1 tuleb tõlgendada nii, et nendega on vastuolus liikmesriigi õigusnormide selline kohtulik tõlgendamine, mille kohaselt võib kohus, kui ta tuvastab lepingutingimuse ebaõigluse, mis viib kogu lepingu tühisuse tuvastamiseni, täiendada lepingu sisu liikmesriigi dispositiivse õigusnormiga, et vältida lepingu tühisust, kuigi tarbija on lepingu tühisusega nõus?

Viidatud liidu õigusnormid

Nõukogu 5. aprilli 1993. aasta direktiivi 93/13/EMÜ ebaõiglaste tingimuste kohta tarbijalepingutes põhjendused 21 ja 24, artikli 6 lõige 1, artikli 7 lõige 1.

Viidatud liikmesriigi õigusnormid

23. aprilli 1964. aasta tsiviilseadustik (Kodeks cywilny) (Dz. U. nr 16, jrk nr 93, muudetud redaktsioonis), edaspidi „tsiviilseadustik“.

Tarbija on füüsiline isik, kes teeb ettevõtjaga juriidilise tehingu, mis ei ole otseselt seotud tema majandus- või kutsetegevusega (artikkel 22¹).

§ 1. Poola Vabariigi territooriumil peavad rahalised kohustused olema väljendatud Poola vääringus, v.a seaduses ette nähtud erandjuhtudel (artikkel 358 kuni 23.01.2009 kehtinud redaktsioonis).

§ 1. Kui kohustuse ese on välisriigi vääringus nomineeritud rahasumma, võib võlgnik täita kohustuse Poola vääringus, kui seaduses, kohustuse aluseks olevas kohtuotsuses või õigusaktis on sätestatud kohustuse täitmine välisriigi vääringus.

§ 2. Välisriigi vääringu väärtus määratakse kindlaks Narodowy Bank Polski (Poola keskpank) poolt nõude sissenõutavaks muutumise kuupäeval avaldatud keskmise kursi kohaselt, kui seaduses, kohtuotsuses või õigusaktis ei ole ette nähtud teisiti. Kui võlgnik hilineb maksega, võib võlausaldaja nõuda kohustuse täitmist Poolas kehtivas vääringus vastavalt keskmisele kursile, mille Narodowy Bank Polski (Poola keskpank) on avaldanud makse tegemise kuupäeval (artikkel 358 kuni 24.01.2009 kehtinud redaktsioonis).

§ 1. Tarbijalepingu tingimused, mida ei ole eraldi kokku lepitud, ei ole tarbijale siduvad, kui need kujundavad tarbija õigusi ja kohustusi viisil, mis on vastuolus heade kommetega ja kahjustavad tõsiselt tarbija huve (keelatud lepingutingimused). See ei kehti tingimuste kohta, mis puudutavad poolte põhisooritusi, eelkõige hinda või tasu, kui need tingimused on sõnastatud üheti mõistetavalt. § 2. Kui mõni lepingutingimus ei ole § 1 alusel tarbijale siduv, jääb leping ülejäänud osas pooltele siduvaks. § 3. Lepingutingimused, mida ei ole eraldi kokku lepitud, on need, mille sisu ei saanud tarbija tegelikult mõjutada. Eelkõige on need lepingutingimused, mis sisalduvad teise lepingupoole koostatud lepingu tüüpvormis. § 4. Tingimuse eraldi kokkuleppimise tõendamise koormis lasub sellele viitaval isikul (artikkel 385¹).

Lepingutingimuste vastavust headele kommetele hinnatakse lepingu sõlmimise hetke seisuga, võttes arvesse lepingu sisu, asjaolusid, mille raames see sõlmiti, ning arvestades muude lepingutega, mis on kõnealuse lepinguga seotud ja sisaldavad vaatluse all olevat tingimust (artikkel 385²).

Igaüks, kes on saanud teise isiku arvelt ilma õigusliku aluseta varalist kasu, on kohustatud mitterahalise kasu välja andma ja kui see ei ole võimalik, siis selle väärtuse hüvitama (artikkel 405).

§ 1. Eelmiste artiklite sätteid kohaldatakse eelkõige alusetute soorituste suhtes. § 2. Sooritus on alusetu, kui selle teinud isik ei olnud üldse kohustatud või ei olnud kohustatud isiku ees, kelle kasuks ta soorituse tegi, või kui soorituse alus on ära langenud või kui soorituse kavandatud eesmärki ei ole saavutatud või kui soorituse tegemiseks kohustav õigustoiming oli tühine ega ole pärast soorituse tegemist muutunud kehtivaks (artikkel 410).

Kohtuasja asjaolude ja menetluse lühikokkuvõte

- 1 Poolad sõlmisid 2009. aastal 360 kuuks hüpoteeklaenu lepingu, mis oli indekseeritud Šveitsi frangi kursiga ning mille tagasimaksmine pidi toimuma võrdsete põhiosa- ja intressimaketena muutuva intressimäära alusel, mis oli määratletud intressina LIBOR 3M, millele lisandus fikseeritud panga marginaal suuruses 7,20% (§ 9 lõiked 1 ja 2). Laenusaja võttis kohustuse tasuda laenu põhiosa- ja intressimaksed igal kuul maksegraafikus paika pandud määrade, tähtaegade ja summade alusel. Laenu põhiosa- ja intressimaksed tasuti Poola zlottides pärast nende ümberarvestamist Šveitsi frangi müügikursi järgi maksepäeval kehtiva panga kursitabeli alusel (§ 10 lõige 5). 18.02.2012 sõlmisid pooled laenulepingu lisa, mis võimaldas hagejatel tasuda laenumaksed otse Šveitsi frankides. Kuupäevaks 12.01.2020 olid hagejad tasunud kostjale laenumaketena 219 169,44 Poola zlotile vastava summa. Kui eeldada, et laenulepingu § 10 lõige 5 ja § 12 lõige 5 ei olnud poolte jaoks siduvad, samas kui ülejäänud lepingusätted jäid kehtivama, oleks laenumaksete summa sellel ajavahemikul olnud 43 749,97 Poola zloti võrra väiksem. Kui aga võtta eelduseks, et laenusumma ja laenumaksed oleks ümber arvestatud Narodowy Bank Polski (Poola keskpank)

keskmise kursi alusel, oleks laenumaksete summa sellel ajavahemikul olnud 2813,45 Poola zloti ja 2369,79 Šveitsi frangi võrra väiksem kui hagejate tegelikult makstud summa.

- 2 Oma hagi nõudsid hagejad, et kostjalt mõistetakse nende kasuks välja 37 866,11 Poola zloti ja 5358,10 Šveitsi franki koos seadusjärgse viivisega, et maksta neile tagasi põhiosa- ja intressimaksed, mille kostja nõudis neilt sisse ajavahemikus 14.06.2010 kuni 12.12.2012 laenulepingu alusel, mis sõlmiti 03.02.2009 ja mis sisaldab ebaõiglasi lepingutingimusi, mistõttu on see leping tühine; juhuks kui kohus aga otsustab, et lepingus sisalduvad ebaõiglased lepingutingimused ei muuda lepingut tervikuna tühiseks, taotlesid hagejad 44 976,66 Poola zloti väljamõistmist, et saada tagasi enammakstud põhiosa- ja intressimaksed. Kostja taotles hagi rahuldamata jätmist. Kohtuistungil, pärast seda, kui hagejatele oli selgitatud laenulepingu tühisuse tuvastamise tagajärgi, kinnitasid hagejad isiklikult, et mõistavad kõnealuse lepingu tühisuse tuvastamise õiguslikke ja rahalisi tagajärgi ning on nendega nõus.

Põhikohtuasja poolte peamised argumendid liikmesriigi kohtus

- 3 Hagejad vaidlustavad tarbijatena nendega eraldi kokku leppimata lepingutingimused, mis on seotud laenusumma ja laenumaksete ümberarvestamisega kostjaks oleva panga määratud välisriigi vääringu vahetuskursi alusel. Hagejate hinnangul võeti need sätted kostjaks oleva panga kasutatud tüüplepingust.

Eelotsusetaotluse põhjenduse lühikokkuvõte

- 4 Kõnealuste lepingusätete ebaõiglase iseloomu hindamisel lähtus eelotsusetaotluse esitanud kohus alguses Euroopa Kohtu 3. oktoobri 2009. aasta otsusest Dziubak, C-260/18, milles otsustati, et direktiivi 93/13 artikli 6 lõiget 1 tuleb tõlgendada nii, et sellega on vastuolus, kui lepingus sisalduvate ebaõiglaste tingimuste tühistamise tagajärjel tekkinud lüngad täidetakse üksnes liikmesriigi üldnormide alusel, millega nähakse ette õigustoimingu tagajärgede täiendamine eelkõige võrdsuse põhimõttest või väljakujunenud tavadest tulenevate tagajärgedega, ning mis ei ole ei dispositiivsed sätted ega sätted, mida kohaldatakse lepingupoolte kokkuleppel.
- 5 Niinimetatud ümberarvestusklausli kontekstis viitab eelotsusetaotluse esitanud kohus seisukohale, mida väljendas Sąd Okręgowy w Warszawie (Varssavi regionaalne kohus) tsiviilseadustiku artikli 358 (uues sõnastuses) alusel ja mille kohaselt võib indekseerimisklauslite ebaõiglase iseloomu tagajärjeks olla kas kogu lepingu tühisuse tuvastamine või selle osa tühisuse tuvastamine tingimusel, et ilma ebaõiglaste tingimusteta säilitab leping oma esialgse, poolte vahel kokkulepitud iseloomu. Ebaõiglaseks tunnistatud sätted jäetakse lepingust välja sel määral, mil nende sisu on lubamatu. Osa indekseerimisega seotud sätete ebaõiglase iseloomu tunnistamine ei pea tähendama, et vaidluse alla seatakse kogu

kirjeldatud kursiarvestusmehhanism. Laenu indekseerimise mehhanism on oma olemuselt lepinguline kursiarvestusmehhanism, mis on ette nähtud tsiviilseadustiku artikli 358¹ §-s 2, millega määratletakse soorituse väärtus muu kui Poola vääringu kaudu.¹ Võttes arvesse, et käesolevas kohtuasjas analüüsitava laenulepingu sõlmimise ajal kehtis tsiviilseadustiku artikkel 358 uues sõnastuses, tekib vajadus lahendada küsimus, kas laenulepingu § 10 lõikes 5 ja § 12 lõikes 5 sisalduvate sätete tühisuse tuvastamise tagajärg võib olla selle lepingu „lõnga täitmine“ viisil, mis on esitatud Sąd Okręgowy w Warszawie (Varssavi regionaalne kohus) ülalviidatud otsuses. Selline lahendus tundub tekitavat kahtlusi, võttes arvesse direktiivi 93/13 artikli 6 lõiget 1 Euroopa Kohtu seisukoha kontekstis, mille kohaselt on selle sättega vastuolus liikmesriigi õigusnorm, mis võimaldab liikmesriigi kohtul, kui see tuvastab ettevõtja ja tarbija vahel sõlmitud lepingu ühe ebaõiglase tingimuse tühisuse, täiendada seda lepingut nimetatud tingimuse sisu muutes. Selle sõnastusest tuleneb, et liikmesriigi kohtud peavad jätma ebaõiglase lepingutingimuse kohaldamata, ilma et neil oleks õigust muuta nende tingimuste sisu. „Nimelt peab see leping põhimõtteliselt kehtima jääma ilma ühegi muudatuseta, välja arvatud see, mis tuleneb ebaõiglase tingimuste kõrvaldamisest, kui riigisiseste õigusnormide kohaselt on lepingu selline püsijäämine õiguslikult võimalik. [...] kui liikmesriigi kohus võiks muuta sellistes lepingutes sisalduvate ebaõiglase tingimuste sisu, võiks selline õigus kahjustada direktiivi 93/13 artikli 7 pikaajalist eesmärki. Nimelt aitaks niisugune õigus kaasa hoiatava mõju kõrvaldamisele, mida avaldatakse ettevõtjatele pelgalt sellega, et tarbija suhtes ei kohaldata selliseid ebaõiglaseid tingimusi (vt selle kohta eespool viidatud kohtumäärus *Pohotovost*, punkt 41 ja seal viidatud kohtupraktika), kuna ettevõtjad üritavad endiselt kasutada viidatud tingimusi, teades, et isegi kui need tunnistatakse kehtetuks, võib liikmesriigi kohus lepingut siiski vajaduse piires täiendada, tagades seega nende ettevõtjate huvid.“²

- 6 Veelgi enam, kõnealuses otsuses (punkt 69) viitas Euroopa Kohus otse kohtujurist Verica Trstenjaki 14. veebruari 2012. aasta ettepaneku punktidele 86–88, milles ülaltoodud küsimust on selgitatud veel otsesemalt ja resoluutsemalt. Kohtujurist juhtis tähelepanu tõigale, et ettevõtja ebaõiglase lepingutingimuste kasutamisest tulenevaid riske vähendatakse märkimisväärselt, sest lepingutingimuse muutmine selle seadusega kooskõlla viimiseks on ettevõtja jaoks vastuvõetav. Väljavaade kõrvaldada lepingu tühisuse alused ning selgus müüja või teenuste osutaja riskide osas võivad omada seadusandja poolt taotletavale vastupidist mõju ja luua võimaluse, et lepingu hilisem kohandamine kohtu poolt võib direktiivi artikli 6 hoiatava mõju mitte üksnes tasalülitada, vaid avaldada lausa vastupidist mõju.

¹ Vt Sąd Okręgowy w Warszawie (Varssavi regionaalne kohus) 6. veebruari 2020. aasta otsus kohtuasjas XXVII Ca 1196/18, LEX nr 3032540

² Vt 14. juuni 2012. aasta otsus kohtuasjas Banco Español de Crédito, C-618/10

Ülaltoodud seisukoht on leidnud kinnitust ka paljudes teistes Euroopa Kohtu otsustes.³

- 7 Euroopa Kohus on aga lubanud erandit reeglist, mille järgi ebaõiglased lepingutingimused on tühised, märkides, et olukorras, kus ettevõtja ja tarbija vahel sõlmitud leping ei saa jääda püsima pärast sellest ebaõiglase tingimuse eemaldamist, ei ole direktiivi 93/13 artikli 6 lõikega 1 vastuolus liikmesriigi õigusnorm, mis võimaldab kohtul asendada selle riigisisese õiguse dispositiivse normiga.⁴ Ülaltoodud seisukohta täiendati hiljem märkusega, et võimalus asendada ebaõiglane lepingutingimus liikmesriigi õigusnormiga on kohaldatav vaid olukorras, kus kõnealuse tingimuse tühisuse tuvastamine kohustaks kohut tuvastama kogu lepingu tühisuse, mis omakorda tooks tarbijale kaasa sellised tagajärjed, mis oleks tema jaoks karistuseks⁵. Veelgi enam, 14. juuni 2012. aasta otsuses sedastas Euroopa Kohus otse, et direktiivi artikli 6 lõiget 1 ei saa tõlgendada nii, et see annab riigisisesele kohtule võimaluse muuta lepingutingimuse sisu, selle asemel et jätta see tingimus lihtsalt lepingu suhtes kohaldamata, vaid seda õigusnormi tuleb tõlgendada nii, et sellega on vastuolus niisugused liikmesriigi õigusnormid [...], mis võimaldavad riigisisesel kohtul täiendada seda lepingut nimetatud tingimuse sisu muutes.⁶ Lõpuks märkis Euroopa Kohus, selgitades direktiivi 93/13 artiklite 6 ja 7 tähendust, et „nendega on vastuolus, kui hüpoteeklaenu lepingu ennetähtaegse lõpetamise tingimus, mis on tunnistatud ebaõiglaseks, jäetakse osaliselt kehtima, jättes välja selle osa

³ Vt Euroopa Kohtu 16. novembri 2010. aasta määrus kohtuasjas Pohotovost', C-76/10, punkt 41; 30. aprilli 2014. aasta otsust kohtuasjas Kásler, C-26/13, punktid 77 ja 79; 21. jaanuari 2015. aasta otsus liidetud kohtuasjades Unicaja Banco ja CaixaBank, C-482/13, C-484/13, C-485/13, C-487/13, punktid 28, 31 ja 32; 30. mai 2013. aasta otsus kohtuasjas Asbeek Brusse ja de Man Garabito, C-488/11, punkt 57; 11. juuni 2015. aasta määrus kohtuasjas Banco Bilbao Vizcaya Argentaria, C-602/13, punktid 33–37; 21. aprilli 2016. aasta otsus kohtuasjas Radlinger, C-377/14, punktid 97–100; 6. juuni 2016. aasta määrus kohtuasjas Ibercaja Banco, C-613/15, punktid 36–38; 21. detsembri 2016. aasta otsus liidetud kohtuasjades Naranjo ja Martinez C-154/15 ja C-307/15, punktid 57 ja 60; 26. jaanuari 2017. aasta otsus kohtuasjas Banco Primus, C-421/14, punktid 71 ja 73; 31. mai 2018. aasta otsus kohtuasjas Sziber, C-483/16, punkt 32; 7. augusti 2018. aasta otsus liidetud kohtuasjades Banco Santander ja Cortós, C-96/16 ja C-94/17, punktid 73 ja 75; 13. septembri 2018. aasta otsus kohtuasjas Profi Credit Polska, C-176/17, punkt 41; 14. märtsi 2019. aasta otsus kohtuasjas Dunai, C-118/17, punkt 51; 26. märtsi 2019. aasta otsus liidetud kohtuasjades Abanca Corporación Bancaria ja Bankia, C-70/17 ja C-179/17, punktid 53, 54, 63; 7. oktoobri 2019. aasta otsus liidetud kohtuasjades NMBBS, C-349/18, C-350/18, C-351/18, punktid 66–69.

⁴ Vt Euroopa Kohtu 30. aprilli 2014. aasta otsus kohtuasjas Kásler, C-26/13, punkt 85.

⁵ Vt Euroopa Kohtu 11. juuni 2015. aasta määrus kohtuasjas Banco Bilbao Vizcaya Argentaria, C-602/13, punkt 38; 21. jaanuari 2015. aasta otsus liidetud kohtuasjades Unicaja Banco ja CaixaBank, C-482/13, C-484/13, C-485/13 ja C-487/13, punkt 33; 7. augusti 2018. aasta otsus liidetud kohtuasjades Banco Santander ja Cortós, C-96/16 ja C-94/17, punkt 74; 14. märtsi 2019. aasta otsus kohtuasjas Dunai, C-118/17, punkt 54; 26. märtsi 2019. aasta otsus liidetud kohtuasjades Abanca Corporación Bancaria ja Bankia, C-70/17 ja C-179/17, punktid 37 ja 59.

⁶ Vt Euroopa Kohtu 14. juuni 2012. aasta määrus kohtuasjas Banco Bilbao Vizcaya Argentaria, C-618/10, punktid 71 ja 73.

tingimusest, mis teeb tingimuse ebaõiglaseks, kui niisuguse väljajätmisega muudetakse seda tingimust sisuliselt.⁷

- 8 Sellises olukorras teeb eelotsusetaotluse esitanud kohus järelduse, et kohus on kohustatud tunnistama, et tingimused, mille kohta on tuvastatud, et need olid algusest peale ja tervikuna ebaõiglased, ei ole tarbijale siduvad, ja lahendama küsimuse, kas leping saab jääda kehtima ilma ebaõiglaste tingimusteta. Võimalusel peab leping jääma muus osas kui ebaõiglased tingimused kehtima ja nii ei teki üldse dispositiivse õigusnormi kohaldamise probleemi. Vastasel juhul tuleks seega aga tuvastada lepingu tühisus ja kohus peaks otsustama, kas selline tühisus kahjustab tarbijat. Kui kohus leiab, et lepingu tühisuse tuvastamine ei kahjusta tarbijat või kui tarbija on lepingu tühisusega nõus, on kohus kohustatud tuvastama, et leping on tervikuna tühine ega saa täiendada lepingu sisu dispositiivse õigusnormiga.
- 9 Võttes arvesse Euroopa Kohtu ülaltoodud praktikat ja hagejate nõuet maksta tagasi ebaõiglaste lepingutingimuste alusel enamakstud laenumaksed või maksta tagasi kõik tühise lepingu alusel makstud laenumaksed, on põhjendatud järeldada, et arvestades hagejate selliselt sõnastatud seisukohta, on eelotsusetaotluse esitanud kohtul juhul, kui ta leiab, et ümberarvestusklauslid on ebaõiglased, sisuliselt võimalik valida kahe lahenduse vahel. Kohus võib kas tunnistada, et leping jääb kehtima ilma ümberarvestusklausliteta ja seega mõista hagejate kasuks välja laenumaksete enamakstud osa, või tunnistada, et leping ei saa ilma ümberarvestusklausliteta kehtima jääda ja seega mõista hagejate kasuks välja kõik laenumaksed. Kummalgi juhul ei ole üleüldse võimalik kohaldada liikmesriigi dispositiivseid õigusnorme, sest see oleks vastuolus direktiivi 93/13 artikli 6 lõikega 1. Laenulepingu täiendamine tsiviilseadustiku artikli 358 § 2 sätetega tundub seega lubamatu.
- 10 Eelotsusetaotluse esitanud kohus teeb ettepaneku vastata, et direktiivi 93/13/EMÜ artikli 6 lõiget 1 ja artikli 7 lõiget 1 tuleb tõlgendada nii, et nendega on vastuolus liikmesriigi õigusnormide selline kohtulik tõlgendamine, mille kohaselt võib kohus, kui ta tuvastab lepingutingimuse ebaõigluse, ilma et see viiks lepingu tühisuse tuvastamiseni, täiendada lepingu sisu liikmesriigi dispositiivse õigusnormiga (esimene eelotsuse küsimus). Juhul, kui kohus tuvastab lepingutingimuse ebaõigluse, mis viib kogu lepingu tühisuse tuvastamiseni, tuleb neid sätteid tõlgendada nii, et nendega on vastuolus liikmesriigi õigusnormide selline tõlgendamine kohtupraktikas, mille kohaselt võib kohus täiendada lepingu sisu liikmesriigi dispositiivse õigusnormiga, et vältida lepingu tühisust, kuigi tarbija on lepingu tühisusega nõus (teine küsimus).

⁷ Vt 26. märtsi 2019. aasta otsus liidetud kohtuasjades Abanca Corporación Bancaria ja Bankia, C-70/17 ja C-179/17, punkt 64.